

FRANCESC ANGLAS (1901-1988).
CENTENARI D'UN SOCIALISTA MATARONÍ¹
Notes sobre el treball al tèxtil, la República i el franquisme

Francesc Anglas i Sarlat va néixer a Mataró l'any 1901 i hi va morir el 1988. Teixidor d'ofici, va treballar a la fàbrica tèxtil Asensio. Afiliat a la UGT, en va ser membre actiu com a sindicalista destacat i va tenir una vida política de relleu en el socialisme de la ciutat, com a representant seu en alguns moments en la direcció del socialisme català i en congressos a nivell federal; també a l'Ajuntament i en altres àmbits de la vida socioeconòmica local en el període republicà i de guerra.

L'ESPERIT OBRER. La fàbrica de ca l'Asensio

La fàbrica Asensio (coneguda com ca l'Asensio) era una important indústria tèxtil mataronina. Situada en els seus inicis al carrer de la Coma (on després hi va haver la funerària), es va instal·lar posteriorment al carrer de la Cooperativa. Propietat a l'origen de la família Asensio, de Barcelona, hi van entrar més endavant altres accionistes i la indústria va passar a ocupar les naus i instal·lacions annexes del que havia estat la *Cooperativa Obrera Mataronense*, projectada per Antoni Gaudí. El nom del carrer ve precisament de l'antiga cooperativa. En no reeixir aquesta, els seus actius —o part d'aquests— van ser comprats per la Societat Anònima Asensio.

La indústria, propietat de M. Asensio, figurava a les llistes de la Contribució Industrial de 1915² a l'onzè lloc de les fàbriques mataronines per la quantitat anual pagada (1.200 pessetes). En primer lloc, Fills de Marfà (més de 15.000 pessetes); seguien per ordre Gassol, Fondevila i Torres, Cabot Barba i Minguell (de 6.000 a 3.000 pessetes). Joan Ametller Rovira (1891-1964), viatjant de la fàbrica Colomer (del carrer de Quintana), en casar-se amb Carme Coll Surià, filla de l'industrial Coll i Regàs, adquirí amb el dot de l'esposa un paquet d'accions de la fàbrica. A més, hi entrà de gerent i ocupà un lloc al consell d'administració.

En un cens gremial de 1962, S. A. Asensio, amb vuitanta-tres treballadors, figura en dissetè lloc entre les vuitanta-set empreses que donaven feina a més de deu empleats;³ en els seus moments d'auge havia passat dels cent. Tenien filatura a Berga (oberta després de la guerra) i despatx al núm. 83 del carrer Girona de la capital catalana. La indústria fabricava gènere de punt (roba interior per a home i nen, marca Iberia) i tenia les seccions habituals en una empresa de les seves característiques: telers, confecció, tallador, aprest i un equip de manteniment.

Vista general de la fàbrica Asensio als anys setanta. Extreta d'un opuscle editat per l'empresa, cedit per gentileza de la Fundació Jaume Vilaseca.

Segons l'antic operari de l'empresa Domingo Coll, els seus productes eren de qualitat, reconeguts a l'Estat espanyol i a l'estranger, mentre que els d'altres indústries mataronines eren destinats més aviat al gran consum. Obrers especialitzats, amb bon ofici, en la millor tradició de la indústria i del proletariat català, integraven la mà d'obra. El mateix Domingo Coll, parlant del teixidor Narcís Tristany i Lladó, ha descrit d'una manera molt expressiva algun d'aquells treballadors i el seu capteniment laboral.⁴

A la fàbrica, com en totes les indústries importants del país, els treballadors s'organitzaven per millorar les condicions de treball i els salaris. El sindicalisme hi prendria força aviat. A la ciutat, abans que els diferents sindicats d'indústria s'afiliessin a la UGT o a la CNT, hi havia en el ram tèxtil una única organització de representació i defensa obrera, el sindicat de l'Art Fabril i Tèxtil, molt representatiu i amb pes en el sindicalisme català. El 1931, a causa de les diferències entre les diferents ideologies, es va crear el Sindicat de la Indústria Tèxtil, Fabril i Annexos, que s'adherí a la UGT. La CNT, de la seva banda, tenia el seu sindicat del gènere de punt, d'orientació trentista i integrat en el seu moment en els sindicats d'oposició.⁵ Jaume Comas, socialista, diputat a Corts durant la República i teixidor de ca l'Asensio,⁶ era un dels líders del sindicalisme tèxtil tant abans com després

de la seva adscripció a la UGT. Comas, a més, va ser membre vocal del Comitè Nacional d'aquest mateix sindicat i un dels representants de la UGT en el Consell de Treball de la Generalitat.

A ca l'Asensio, hi treballaven altres dirigents del socialisme local. A més dels esmentats Comas i Narcís Tristany, el fill gran d'aquest, Miquel, i altres afiliats al Partit Socialista i/o a la UGT, com Salvador Romagosa, D. Coll, i en les seccions de dones, Leocàdia Bellavista, Maria Verdalet, etc. Els seguidors dels socialistes representaven gairebé la meitat de cens laboral, mentre que la resta seguia l'altra organització sindical, la CNT, segons testimoni de la veterana socialista Leocàdia Bellavista.⁷ En una actitud pròpia de les rivalitats de l'època, els treballadors dels torns de nit d'un i de l'altre sindicat, a l'hora de sopar s'asseien separats. El senyor Ametller, gerent, va encarregar una taula nova, gran, perquè es possessin tots junts i així els ho va dir. Segons Coll, «aquesta taula encara s'ha d'estrenar».

Els antics treballadors destaquen l'actitud oberta dels amos, especialment del senyor Ametller, gerent. Hi ha uns fets que són prou reveladors. Amb motiu dels fets revolucionaris que van sorgir com a conseqüència del 18 de juliol de 1936, uns milicians o sindicalistes mataronins, davant el perill que un auto-fantasma de Granollers vingués a cercar-lo per endur-se'l vés a saber on, van estar de guàrdia tota la nit per protegir-lo. El comitè de treballadors que es va formar a l'empresa va mantenir el gerent al seu lloc.

Francesc Anglas, que feia de teixidor a ca l'Asensio, segurament que decantat per l'ambient de la fàbrica i de l'activitat sindical, es va afiliar a la UGT i al Partit Socialista de Mataró, que era la Federació Socialista Catalana (FSC) del PSOE.

Francesc Anglas i la seva esposa, Encarnació Tubau.

LA LLUITA SOCIALISTA. Activitat partidària

El setembre de 1931, per problemes interns a l'organització, el Comitè de Catalunya de la FSC va passar a Mataró. Aquest fet indica la força dels socialistes mataronins en una Federació no gaire nombrosa d'afiliació i no molt present en el territori català. Segons l'historiador Albert Balcells, als anys vint, ja «l'agrupació socialista de Mataró, [era] el nucli més antic i més sòlid del socialisme a Catalunya».⁸ Aquell comitè, en residir a Mataró, era format per mataronins, en una pràctica habitual en els partits i sindicats en aquells temps, com quan el Comitè Regional (català) de la CNT tenia la seu (en més d'una ocasió) a Mataró, eren mataronins els que el dirigien. Anglas va ser el secretari del Comitè català i Jaume Comas el president. Com veurem al llarg de tot aquest treball, la vida i activitat de Jaume Comas (nou anys més gran) i Anglas sempre aniran molt lligades. Comas, de més edat, ben plantat i coratjós, serà l'home d'empenta i de primera línia; Anglas, més tranquil i reflexiu, en serà el contrapunt que aportarà serenitat i ordre.

En el socialisme català hi havia qui maldava per la unitat, una fita desitjada per molts. Ja en plena Segona República es va produir una confluència dels dos partits del Principat, el PSOE i la Unió Socialista de Catalunya (USC), fundada el 1923 per Manuel Serra i Moret i Rafael Campalans. De tota manera, el camí d'unificacions, separacions i reunificacions del socialisme català serà llarg i tindrà precedents i conseqüents. El 1933 la Federació Socialista Catalana del PSOE, amb una militància més obrera, es fusiona amb la USC, un partit que aplegava petits propietaris, especialistes i intel·lectuals, en un congrés que va tenir lloc els dies 15 i 16 de juliol. Adopten el nom d'Unió Socialista de Catalunya, i fora de Catalunya seran considerats la Federació Catalana del PSOE. Joan Comorera, procedent de la USC, en serà secretari general i es convertirà en el líder de la nova formació.⁹ Tot el grup de Mataró, amb Anglas i Comas, participa en aquesta operació. Prèviament les dues organitzacions havien aprovat les bases de l'operació en sengles congressos; el de la FSC del PSOE es va celebrar el mes de març a Mataró, i el de la USC l'abril a Barcelona. La USC a Mataró tenia com a membres destacats Joan Compte i Ramon Novell, entre altres, que van fer molt per aquesta unificació; aquests dos eren persones actives a la vida ciutadana i membres de l'Ateneu Obrer.¹⁰

Després de la unificació, i per tal de celebrar-ho, els afiliats de Mataró o de la comarca van organitzar una excursió al poble de Santa Maria del Corcó o L'Esquirol (al Collsacabra, actual comarca d'Osona). Disposem d'una foto que molt probablement ens il·lustra l'anada a aquesta trobada. La fotografia, facilitada per l'escultor Perecoll (el seu avi hi apareix), sense data ni peu, va ser feta per un fotògraf de Manlleu, localitat propera a L'Esquirol, i en una data igual o posterior a 1932, ja que aquest any figura a la bandera del PSOE que s'hi veu. I què hi faria el personatge que presideix, que té tot l'aspecte de ser el líder de la Unió Socialista Serra i Moret? Que uns militants del PSOE apareguin amb el que va ser alcalde de Pineda de Mar, només es pot explicar pel fet que s'havia produït la unificació. A més, la gent va vestida amb roba d'estiu, i l'excursió devia ser el juliol o l'agost.

Socialistes mataronins del PSOE, amb Manuel Serra i Moret al mig, a Santa Maria del Corcó (juliol de 1933), assistents a la unificació socialista entre la FSC del PSOE i la USC (foto cedida per Perecoll).

A la fotografia apareixen dirigents locals com Ramon Jubinyà (tintorer d'ofici), S. Romagosa, Francesc Lladó, però no altres com Comas, Anglas, N. Tristany o el forner Josep Calvet,¹¹ que ben segur hi van fer cap. L'esposa d'Anglas, Encarnació Tubau, sí que hi és; es veu dreta, amb vestit fosc, davant la bandera (que duu la llegenda «P.S.O. Agrupación Socialista 1887-1932»). Miquel Tristany, que va anar a l'excursió amb costellada, confirma que el grup correspon als ocupants d'un dels tres autocars que hi van pujar. S'hi veuen també molts membres de la família Saleta: els avis, Pere Saleta Canals (el tercer per l'esquerra, dret) i Ramona Bombardó (la primera dona asseguda per l'esquerra), un dels seus dos fills, Josep Saleta, la seva esposa, Neus Santamaria (a continuació de l'àvia) i el fill d'ambdós, Gabriel, darrere d'ells.

El procés d'unificació que hem descrit, que va portar des de Catalunya, serà torpedinat per la Federació Socialista Madrilenya del PSOE i fracassarà. Al mes següent, agost, es produirà una escissió amb la qual algunes agrupacions procedents del PSOE tornaran al partit estatal (Reus, Sabadell, Tarragona, Tortosa, Sitges i Lleida), però no pas les de Manlleu, Súria, Manresa, Sant Vicenç dels Horts, Caldes de Montbui, Vilanova i la Geltrú i Girona. El grup de Mataró majoritàriament es manté a la nova USC unificada, mentre que un grup més reduït es manté sota les sigles del PSOE. És el cas dels germans Alís, d'origen aragonès, l'històric Travé, Fernández i pocs més. Bàsicament els socialistes d'origen català queden a la USC, encara que molts venien de la FC del PSOE; els de procedència d'altres regions espanyoles es reintegren al PSOE. Els dos partits, malgrat tot, compartiran la Casa del Poble, on cadascú tindrà el seu espai propi; el bar i el teatre seran d'ús comú.

El 1936 el grup de Mataró va confluïr, com a tot Catalunya, en les circumstàncies que va ocasionar la Guerra, a la unificació amb els comunistes. Es van unir els dos partits socialistes ja esmentats amb dos de comunistes, el Partit Comunista de Catalunya i el Partit Català Proletari, que era una escissió esquerrana d'Estat Català. Així, va néixer el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). A Mataró, la majoria de membres del nou partit venien del socialisme; entre els comunistes, hi havia la família Dalmau i la família Abril.¹²

PODER REPUBLICÀ I CONTROL OBRER. Càrrecs municipals

A les eleccions municipals de 1931 a Mataró es forma la Coalició republicano-socialista, amb el Centre Republicà Federal –adherit a la nova ERC– i també amb el partit Acció Catalana Republicana, que en altres poblacions es presenta sol. Les dretes s'agrupen a la Coalició Administrativa. Francesc Anglas es presentava pel districte segon i va ser el tercer candidat més votat. El van superar R. Cantó i Bombardó (d'Acció Catalana, 379 vots) i J. Esperalba i Mora (d'ERC, 364 vots). El quart conseller electe pel districte va ser F. Biayna i Riera (de la Coalició Administrativa, 278 vots). Anglas va treure 162, 122 i 177 vots en cadascuna de les tres seccions. Sobre 1.049 electors, van exercir el seu dret 741 ciutadans. Va ser el quinzè regidor per vots dels vint-i-cinc elegits. Integrat a la majoria, presidida per l'alcalde Josep Abril (ERC), serà nomenat cinquè tinent d'alcalde. Els altres regidors socialistes són Jaume Comas i Jo (va obtenir 613 vots en el districte segon; serà segon tinent d'alcalde), Artur Puigvert i Fàbregas, Daniel Barberà i Peradejordi (tintorer de can Marchal)¹³ i J. Julià i Planas (teixidor de can Martí Pascual).

Va ser reelegit a les eleccions municipals del 14 de gener de 1934. En aquesta segona contesa a Mataró només es van enfrontar dues candidatures, la de Defensa Ciutadana, que agrupava la Lliga amb alguns membres de la CEDA i tradicionalistes, i la del Front Únic d'Esquerres, amb deu candidats d'ERC, quatre socialistes (entre ells, Anglas) i dos obreristes. Acció Catalana, que en aquesta ocasió anava sola, es va retirar abans de les votacions. El resultat va ser un consistori molt més radicalitzat que l'anterior entre dretes i esquerres. La unificació socialista de l'any anterior a la nova USC, que era aliada tradicional d'ERC, va dur a una entesa més estreta encara entre els membres del partit de Macià i Companys i els socialistes, a criteri de Marta Manté.¹⁴

La política del Govern de la República, ara en mans de les dretes (Lerroux, Gil Robles), i la reacció consegüent van provocar els fets del Sis d'Octubre. A Astúries es va proclamar la revolució socialista, esclafada per l'enviat del Govern, el general Franco, i a Catalunya l'Estat Català, dintre la República Federal Espanyola, per part del president de la Generalitat Lluís Companys i el seu govern. Entre els partits que integraven el govern català hi havia la USC. La proclamació de l'Estat Català també es va fer des de molts ajuntaments. L'aixafament del moviment insurreccional va acabar amb la destitució del Govern de la Generalitat i de molts ajuntaments, detencions i la suspensió de fet de l'Estatut d'autonomia.

Jaume Comas i Jo a la foto del carnet de subsecretari de Treball i Assistència Social.

Anglas va participar en els fets de Mataró al costat de l'alcalde Salvador Cruxent (ERC), el ja diputat Jaume Comas (elegit a les llistes d'ERC amb la USC) i els líders republicans de la ciutat. En fracassar el cop, el Govern central declara l'estat de guerra, les organitzacions polítiques i sindicals són prohibides i llurs locals clausurats. L'alcalde i els regidors d'esquerres seran deposats el dia 9 pel coronel cap del Regiment d'Artilleria. L'Ajuntament, custodiat per les tropes fins al dia 22, resta en mans dels vuit consellers de dretes. Seran alcaldes successivament Joan Novellas, Josep M. Fradera i Joan Masriera.

Amb motiu del triomf del Front Popular i del Front d'Esquerres de Catalunya, a les eleccions generals de febrer de 1936, els consellers destituïts (entre els quals hi ha Anglas) tornaran als seus càrrecs. Cruxent torna a ser alcalde. El 18 de juliol de 1936, però, esclata el cop militar que suposarà el començament de la Guerra Civil. Immediatament, en diferents regions espanyoles neix un procés revolucionari que portarà a les col·lectivitzacions i al control obrer en moltes empreses. A Mataró, seguint aquesta línia, es crea el Consell d'Economia, que a escala local és l'equivalent al Consell d'Economia de la Generalitat, el macroorganisme que regula i tutela, com pot, el procés del que se'n va dir la Nova Economia.¹⁵

El Consell d'Economia de Mataró es constitueix el dia 30 d'agost, diumenge, i serà presidit per Salvador Cruxent (ERC), com a alcalde i representant de la Generalitat; el vicepresident serà Ladislau Bellavista (dels Sindicats d'Oposició, els trentistes escindits de la CNT) i Francesc Anglas (per la UGT) en serà nomenat secretari.¹⁶ El Consell estarà format per representants dels partits republicans d'esquerra i dels sindicats obrers, Acció Catalana, PSUC, POUM, CNT, FAI i Unió de Rabassaires, a part dels ja esmentats, els mateixos que formaran els nous ajuntaments. Jaume Comas i Josep Calvet són vocals, també per la UGT, mentre que pel PSUC hi ha Francesc Barbena, de procedència comunista. La premsa va anunciar que a partir del 3 de setembre quedarien obertes al públic les noves oficines del Consell a la Rambla (llavors dita «de Mendizábal»), núm. 32; provisionalment eren al mateix edifici de l'Ajuntament.

El Consell d'Economia s'estructura en diferents ponències sectorials. Anglas s'integra a la de Metal·lúrgia, Arts Gràfiques i Construcció amb Eliseu Gallemí (CNT) i Manuel Salvador (FAI), mentre que Jaume Comas ho fa a la del ram Tèxtil, Tintoreria, Comerç, Vestit i Confecció amb Ramon Molist, futur alcalde, i Jaume Abril (tots dos dels Sindicats d'Oposició).¹⁷ Suposem que a Anglas li va correspondre en aquelles circumstàncies representar un paper ben difícil.

Seguint el procés revolucionari endegat, el setembre de 1936 es constitueix un comitè que es farà càrrec de la Caixa d'Estalvis de Mataró (l'actual Caixa Laietana). D'acord amb les circumstàncies del moment i amb el poder real en mans dels sindicats i partits obrers, es nomena una Junta de Govern amb data de l'1 de setembre. El dia 5 següent és nomenat president de la Junta, i per tant de la Caixa, el diputat Jaume Comas, i secretari Joaquim Casas i Busquets (que procedia de la USC). Anglas és un dels vocals. Hi ha, doncs, un fort predomini dels socialistes integrats al PSUC, ja que els dos càrrecs més importants en són. Aquest comitè d'intervenció actuarà fins al final de la guerra. Amb l'entrada dels nacionals es fa constar als llibres de la Caixa la paraula «destitución»; anteriorment, en formar-se el Comitè, es va fer constar l'expressió «de facto».¹⁸

El 16 d'octubre es forma el nou ajuntament, d'acord amb les instruccions que va dictar la Generalitat per a tot el país. En quedaven exclosos els representants de les dretes, per no ser considerats addictes a la República, i es nomenaven consellers en nom dels partits polítics republicans i també dels sindicats obrers. La representació del PSUC estarà integrada per Josep Calvet (forner), Artur Puigvert (paleta), Joaquim Casas Busquets, Pasqual Carniago (treballador de Telèfons), Narcís Tristany i Enric Dalmau, l'únic d'ideologia comunista. Anglas no en va formar part, possiblement pel seu càrrec al Consell d'Economia, però aviat hi tornarà. En l'elecció d'alcalde, tant el PSUC com el POUM es decantaven perquè fos un obrer de la CNT, que reconeixien com a força majoritària, però aquesta va optar per donar l'alcaldia a Cruixent, d'ERC.

El 27 d'octubre el diari *Llibertat* publica el manifest «Perdó! Indult!», que demana la commutació de la pena de mort imposada per un tribunal als militars del Regiment d'Artilleria de Mataró per haver-se sublevat el 18 de juliol. El manifest serà firmat per l'alcalde Cruixent, l'exalcalde Josep Abril, l'anarcosindicalista Joan Peiró, els periodistes Joaquim Casas Busquets i Julià Gual, director del diari, i altres destacats membres de les esquerres com el poeta Francesc Rossetti (ERC), Antoni Macià (POUM), Joan Sans (CNT) que consideren que cal ser generosos i que la pena de mort només crearà més ressentiments. El PSUC serà contrari a aquesta posició i defensarà que cal fer complir la condemna. Com a conseqüència, Casas i Pasqual Carniago, que havien desobeït la consigna del partit, seran substituïts el 6 de novembre com a regidors municipals per Anglas i Ramon Jubinyà.¹⁹

LA DERROTA I L'EXILI. Presó i franquisme

Francesc Anglas, amb 37 anys, va ser dels darrers a incorporar-se a l'exèrcit de la República. Va anar al front a les acaballes del conflicte armat i des d'allí va fer la retirada, segurament amb altres membres de la seva unitat. Com la de tants altres republicans i militants de les organitzacions d'esquerra, la seva família va a l'exili. La seva esposa, la filla, la mare d'ell, una tia germana de la mare i la filla d'aquesta, cinc dones en total, s'encaminen cap a França, passant per carreteres i pujant en algun tren. En un punt del trajecte es troben el pescador mataroní conegut com *El Ferm*, que els diu «afanyeu-vos, que vénen els moros».

A l'estació de Figueres, la família Anglas va trobar Jaume Comas, diputat i subsecretari del Ministeri de Treball i Assistència Social, la seva família i uns coneguts, que anaven amb un cotxe. En aquest punt, la filla d'Anglas va preguntar a Comas què havien de fer; aquest li va respondre que haurien d'agafar uns trens que hi havia parats. Els Anglas, com la majoria, van haver de fer el camí a peu, perquè els trens no van arrencar. Comas els va donar dues llaunes de carn.

Ja a França, Anglas va passar pels camps de refugiats del sud, Sant Cebrià i Argelers i pel camp de concentració del Barcarès. La família va travessar la frontera pel Portús (Vallespir) fins a Rivesaltes (Rosselló). D'allí van pujar fins a la Bretanya i es van instal·lar a l'illa de Belle Île-en-mer, a la costa sud d'aquesta península, prop de Lorient; s'embarcaven al poble de Quiberon, per accedir-hi. Anglas, quan va poder, va sortir del camp de concentració amb altres companys i feina. N'havia trobat a Saint Juéry (prop d'Albi), primer de tipus ocasional; quan va tenir una feina més estable, reclama la família, ja que s'havien localitzat malgrat la distància. Havien estat prop d'un any separats. Les dones baixen llavors a Albi, on s'instal·len tots en un piset llogat, molt modest, a l'avinguda Millau. Més endavant, les cinc dones tornen a Mataró el 1941, ja que la situació ocasionada per la Segona Guerra Mundial ha complicat les coses a França i fa que molts refugiats tornin a Espanya. Havien passat junts una temporada, ja que el pare en algun moment havia tornat a ser internat.

A Mataró, el grup s'ha de dividir i són acollits en dues cases diferents; la dona, la filla i la mare, que abans vivien al carrer d'Iluro, s'instal·len al carrer de Sant Josep Oriol, 40 amb una tia que ja hi vivia. La tia i la cosina que venien de França van a casa d'uns coneguts. Francesc Anglas restarà al país veí fins a l'any 1944, treballant i vivint sol. Un bon dia van trucar a la porta de la casa del carrer de Sant Josep Oriol i era ell que havia tornat. Reintegrat a la seva ciutat, serà detingut i passarà uns quinze mesos a la presó Model de Barcelona, d'on va sortir en llibertat vigilada.²⁰ La policia es presentava sovint a casa seva per fer-lo comparèixer a la comissaria i el detenien quan venia Franco a Catalunya. La filla diu que, malgrat el Règim, considera que al seu pare el van respectar força; fins i tot una vegada el van fer anar a l'Ajuntament i el van tractar bé. A vegades, quan els policies l'anaven a cercar, preguntaven per ell dient «donde está el amigo Anglas».

Durant el franquisme, en ser prohibits els partits i perseguida tota reunió i activitat pública, els que anaven tornant de l'exili es relacionaven a la feina o com podien. A ca l'Asensio, l'empresari readmeté tots els treballadors que havien hagut de marxar a l'exili, mentre que en altres fàbriques no els volgueren contractar i així molt quedaren sense feina.²¹ Anglas, en tornar a la seva empresa, es trobà de nou amb els antics companys N. Tristany i L. Bellavista. El mateix Josep Saleta, que apareix a la foto de la unificació socialista (el primer home assegut a l'esquerra), que havia estat membre del comitè de control d'una important fàbrica tèxtil, va ser condemnat a una presó de règim molt sever. La seva esposa, Neus Santamaria, va anar a veure el patró, que ocupà un important càrrec polític a l'Ajuntament, per si podia ajudar el seu marit i la família. La resposta de l'amo va ser: «Per mi, ja

l'hagués afusellat». De l'impacte d'aquestes paraules, la muller de Saleta va quedar commocionada.

Els contactes es tenien al carrer o als bars. Acabada la guerra, els socialistes es van agrupar al marge dels comunistes, ja que de fet no havien acceptat de grat la unificació de 1936. Un dels punts de trobada era el desaparegut bar Canaletas, a la cruïlla de la Riera amb la muralla de Sant Llorenç. Allí es trobaven, sobretot les tardes dels dissabtes, i tot prenent cafè, o el que fos, i parlant de futbol i de l'actualitat, recollien diners per als presos. Cada setmana donaven una pesseta per ajudar els que estaven detinguts o les seves famílies. L'últim propietari del bar Canaletas, Joan Graupera, diu que els amos del local no notaven res; que les tertúlies que es formaven eren com totes i que no s'observava que es parlés de política; d'altra banda, la policia i els confidents ho haurien detectat. Graupera recorda Francesc Tristany, però més que res integrat en els grups de les entitats esportives que freqüentaven el local aquells anys (el C.D. Mataró, la Mataronesa, la Penya Tres Taules, etc.).

L'escultor Perecoll (Pere González Coll) explica que de petit el seu avi matern, Ferran (Fernando) González,²² el duia sovint al Canaletas i li havia presentat algun dels antics militants socialistes. González, del sindicat de forners de la UGT, havia marxat a França. El 1941 disposava del certificat de nacionalitat, de validesa d'un any, lliurat pel viceconsolat espanyol a Agen, on es feia constar que figurava a la matrícula de súbdits espanyols en qualitat de refugiat (*réfugié*). González, en tornar, va ser pres a Montjuïc i després a la Model, almenys fins a l'any 1946. Un cop en llibertat, cada vegada que el dictador visitava Barcelona era detingut, cosa habitual amb tots els que tenien antecedents.

Precisament Ferran González era un dels que recollia els diners; l'altre era el que feia de xofer de l'alcalde Pedro Crespo. Un dia el xofer va dir als companys que no podria seguir fent aquest comès ja que l'alcalde n'estava al corrent. Una mostra més de les coses que passaven a la dura postguerra és la denúncia que es va fer d'un grup d'amics que feien alguns sopars, i que també es reunien al Canaletas. La colla, integrada per homes de diferents ideologies, fins i tot algun franquista, recollien un fons i

Ferran González, amb un altre company, a l'exili (foto cedida per Perecoll).

Certificat de nacionalitat de Ferran Gonzàlez, expedit a Agen (França), per a 1941-1942.

organitzaven dos àpats l'any, un a l'abril i l'altre a l'octubre. Algú els va denunciar dient que commemoraven el 14 d'abril i el 6 d'octubre. Ramon Graupera, amo del Canaletes (fill de Joan), va declarar que no hi havia res de política i finalment va caldre intercedir davant l'alcalde Emili Albo.

En una ocasió, que hauriem de situar als anys cinquanta o seixanta, el matrimoni Anglas va realitzar un viatge a Mallorca. Acompanyaven Leocàdia Bellavista, que hi volia anar per visitar una antiga companya de presó, Montserrat Moll, que havia viscut a Canet de Mar i que havia estat deportada amb la seva família a la illa balear,²³ d'on possiblement procedien. M. Moll era la telefonista del poble,

no pertanyia a cap partit polític però va ser acusada d'espionatge per la seva feina. Al viatge, hi van coincidir els vidriers cooperativistes mataronins Aureli i Eliseu Masafrets i les seves esposes. Abans del viatge, tant Anglas com Bellavista van patir un registre de la policia que els va interrogar sobre el viatge. Els policies es van endur (robats) uns coberts de plata de la família Bellavista.

SERVAR ELS DOCUMENTS. Les escriptures de la Casa del Poble

Francesc Anglas va formar part del grup de militants socialistes històrics que van guardar durant el franquisme els documents de propietat de la Casa del Poble, situada a l'actual plaça de les Tereses. Qui els va treure de l'antic edifici, abans que fos ocupat pels nacionals, va ser el militant Fabrès. Aquest els va lliurar a Andreu Padrosa,²⁴ que els va tenir durant un temps. Més endavant, el mateix Padrosa, Narcís Tristany, Josep Calvet i Anglas se'ls anaven passant d'un a un altre. En la transició, aquests documents van ser lliurats als responsables locals de la Federació Catalana del PSOE. En una reunió que van tenir els esmentats, amb absència de Calvet aquell dia per malaltia, i amb Francesc Tristany (com a representant de la generació següent), van decidir que havien de fer a mans els documents als partits que s'havien reorganitzat. Van sortir diferents propostes: donar-los al PSC-Congrés, al PSC-Reagrupament, al PSOE o a la UGT. Anglas s'inclinà pel PSC, mentre que Padrosa ho féu pel PSOE, que és la posició que guanyà.

Anglas amb Narcís Tristany al seu costat i Andreu Padrosa a l'extrem dret al 17è Congrés de la F.C. del PSOE a Barcelona (1976) (Arxiu Francesc Tristany)

Francesc Tristany anà com a delegat a veure Ricard Bonamusa, cap local en aquell moment del PSOE, per demanar-li una reunió amb els vells.²⁵ El dia 21 de juliol de 1977 es va signar un document davant els membres de la nova Agrupació Socialista de Mataró del PSOE. S'hi fa constar que l'edifici, ocupat en aquell moment per l'AISS (Administración Institucional de Servicios Socio-Profesionales, hereva del sindicat franquista), a la llavors anomenada Plaza de los Caídos, «nos pertenece a nosotros ya que en este lugar estaba ubicada la CASA DEL PUEBLO de la cual tenemos las escrituras de propiedad y otros documentos que así lo atestiguan ante la Ley». L'origen de la propietat radicava en el fet «que el terreno y edificio allí ubicado fue adquirido en el año 1923, por Escritura pública, a costa de un gran sacrificio de todos los trabajadores socialistas que en aquella época formábamos el PSOE». Es demanaven danys i perjudicis per la usurpació i ocupació indeguda, i els membre del Comitè Executiu local es comprometien a fer els passos necessaris per a la recuperació de l'estatge i expressaven el seu reconeixement i admiració als antics militants per les seves profundes conviccions.

LA DEMOCRÀCIA DE NOU. La transició i la represa

Mort Franco, les coses es van regularitzant i els partits surten de la clandestinitat. Anglas s'afilia, com els seus vells companys, a la reconstituïda Federació Catalana del PSOE, amb la qual va confluïr el 1978 al nou PSC (PSC-PSOE). Va viure amb satisfacció aquell procés, que culminava el que socialistes, amb molts anys de lluita, havien desitjat sempre i havien intentat en diferents moments de la història: l'existència d'un únic Partit Socialista a Catalunya.

Invitat per la nova direcció dels socialistes locals, es va integrar a la candidatura de les primeres eleccions municipals celebrades després del franquisme, el 1979, en la qual va ocupar el darrer lloc, de valor simbòlic. Va assistir a la presentació de

Homenatge (16 de juliol de 1981) a l'excalde republicà Salvador Cruxent (ERC). A la foto de l'esquerra, Cruxent amb el micròfon; darrere seu, els diputats Jesús Prujà (ERC), Ramon Pla (CiU) i l'alcalde Joan Majó (PSC). A la foto de la dreta, Anglas al mateix acte. Del setmanari *El Maresme* núm. 177, 24 al 30 juliol 1981.

la llista de 1979 celebrada en una sala petita del Foment Mataroní; era un acte davant la militància i la premsa. Allí es va donar a conèixer tota la candidatura, encapçalada per l'enginyer Joan Majó. Cap al final de l'acte va fer una curta intervenció de satisfacció i suport i en la qual va destacar, però, que «abans érem més combatius». També va formar part de la candidatura de les segones municipals, quatre anys més tard, el 1979, llavors amb Manuel Mas de número u.

Va participar a l'homenatge que ERC de Mataró va organitzar el 1981 a l'excalde republicà Salvador Cruxent, cap de la coalició en la qual Anglas havia concorregut a les eleccions. En primer lloc, es va celebrar un acte al Saló de Sessions de la Casa de la Ciutat, presidit pel president del Parlament de Catalunya Heribert Barrera i l'alcalde Joan Majó, i a continuació un sopar al restaurant Dimas.

L'HOME I LA MANERA DE SER. **Retrat personal**

Francesc Anglas (li deien *Francisco* i els companys *Cisquet*)²⁶ havia nascut a Mataró l'any 1901. Tenia dos germans, Josep i Joaquim, i dues germanes, Assumpció i Antònia; aquesta segona es deia com la seva mare. L'oncle Joaquim es va casar amb una filla de la família Fadó, que fabricaven fogons de ciment en un taller de la muralla de Sant Llorenç, i eren coneguts com a can Fogonini. Anglas era un home més aviat baix, amb una bona entrada de cabell al cap, que lluia ben blanc quan jo el vaig conèixer. Es veia educat, agradable i un xic murri i seriós a la vegada. Es va casar cap a 1930 amb Encarnació Tubau Creus (Manlleu 1900 - Mataró 1986) que era vídua i tenia una filla de set anys, Anna Coma, en contraure

el segon matrimoni; la parella no va tenir fills. La seva esposa era militant del Partit, com també ho eren altres membres de la família. Encarnació Tubau a Mataró va treballar en diferents fàbriques tèxtil com a bobinadora, tant abans com després de tornar de l'exili de França.

La seva filla antenada, que el reconeix com a pare, i així li deia, diu que en té molt bon record, ja que considera que es va portar molt bé amb ella. El defineix com un home recte, que no va canviar mai les seves idees. Era tan fidel als seus principis que no permeté que la filla fes el Servei Social, que organitzava la Secció Femenina de la Falange i que era obligatori si les noies volien estudiar o obtenir certs permisos. Ella, a França, havia après la llengua francesa, i considera que tenia aptituds per fer feines més qualificades, però es va haver de conformar en anar a la fàbrica. La filla es va casar amb Ramon Montserrat, mecànic de les fàbriques Gassol i Martí Pascual, i fill d'un home també de la Casa del Poble, que treballava de pagès a can Rodon, exiliat també els primers moments a França.

El ja esmentat Domingo Coll, que havia treballat a la fàbrica amb F. Anglas, com ja hem explicat, el defineix «simpàtic i com un dels millors». I Francesc Tristany afirma que era un home intel·ligent i una de les ments més clares en el Partit i el Sindicat. Recorda que havia anat en més d'una ocasió com a delegat als congressos federals del PSOE a Madrid.

Visita a Anglas i esposa al seu domicili amb motiu de la victòria socialista a les eleccions generals de 1982. La delegació del PSC era formada, d'esquerra a dreta, per Ramon Manent, Francesc Tristany, Josep Puig i Anna Comas (foto Pep Ros).

Una de les seves afeccions, com molta gent de la seva època, va ser el teatre. Feia de traspunt o apuntador en les funcions que s'organitzaven a la sala de teatre de la Casa del Poble. També ho havia fet a la secció teatral de la Societat Iris, del carrer de Bonaire, i en altres locals. Les seves condicions físiques li devien dificultar representar alguns papers, però ben segur que les seves aptituds el feien adequat per a aquest comès.

Jo el vaig conèixer a finals dels anys setanta, i va ser Just Abril, fill de l'alcalde republicà Josep Abril, qui me'l va presentar. En diverses ocasions Anglas, havent dinat, venint del carrer de Sant Josep Oriol, passava per la Rambla i s'aturava a la taula d'Abril, on s'organitzaven tertúlies una mica al vell estil. Anglas saludava i feia una curta xerrada. Era un home amb seny, atinat, que conservava l'interès per la política i un gran sentit comú a l'hora d'analitzar la situació del moment. A mi, personalment, sempre em va fer un cert respecte i, tot i la coincidència ideològica, es creava una certa distància, fruit de la diferència d'edat i dels anys d'exili i postguerra.

El vaig visitar almenys en dues ocasions a casa seva. La primera, per demanar-li amb altres representants del nou PSC que acceptés de tancar, de manera honorífica, la llista de candidats a les eleccions municipals de 1979. I la segona, amb motiu de la victòria socialista a les eleccions generals de 1982, on amb d'altres companys els oferírem, a ell i a la seva esposa, un ram de roses vermelles.

Josep Puig i Pla

FONTS ORALS:

Entrevistes personals amb Anna Coma Tubau, Joan Ametller Vilaró, Leocàdia Bellavista Gibernau, Domingo Coll, Francesc Tristany Alsina, Miquel Tristany Alsina, Joan Graupera Peña i Perecoll.

FONTS DOCUMENTALS:

Premsa de l'època general i socialista
Diari de Mataró
Llibertat (Mataró)
Combat (Mataró)
Justícia Social, òrgan de la Unió Socialista de Catalunya (Barcelona).

BIBLIOGRAFIA

L'esmentada a les notes.

NOTES

- 1.- Treball presentat a la *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins* (2001).
- 2.- MONTSERRAT LLONCH I CASANOVAS, *El gènere de punt a Catalunya i Mataró*, Patronat Municipal de Cultura (Caps de Bou, núm. 25) (Mataró 1997), p. 182.
- 3.- Id. nota anterior, p. 183.
- 4.- Narcís Tristany i Lladó (1888-1978), conseller municipal el 1937. V. opuscle *Francesc Tristany, una vida de lluita pel socialisme*, PSC (Mataró 2003), p. 25. *Diccionari Biogràfic del Moviment Obrer als Països Catalans*, Abadia de Montserrat (Barcelona 2000): article de M[argarida] C[olomer] R[ovira].
- 5.- JOAQUIM LLOVET, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa Laietana (Mataró 2000), pp. 537 i 547 (al capítol 10, segle XX).
- 6.- Jaume Comas i Jo (Manresa 1892 - Najac, Aveyron, França 1966). *Diccionari Biogràfic*, article de Margarida Colomer; «El diputat Jaume Comas i Jo» a J. PUIG PLA, *Personatges i fets*, La Comarcal Edicions (Argentona 2000) i *El Punt*, 9 de novembre de 1999.
- 7.- Entrevista personal el dia 29 de setembre de 2003.
- 8.- ALCARAZ, BALCELLS, BARCELÓ, MARTÍN, *Unió Socialista de Catalunya. 75 Aniversari*. Fundació Rafael Campalans i Ed. Mediterrània (Barcelona 1999), p. 31. RAMON SALICRÚ I PUIG, «L'origen de la UGT a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 32 (Mataró, juliol 1988).
- 9.- J.L. MARTÍN I RAMOS, *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1930-1936)*. Ed. Curial (Barcelona 1977), pp. 124 i següents.
- 10.- JOAQUIM CASAS, *Cel·luloide ranci*. Ed. Moll (Palma de Mallorca 1958), p. 113.
- 11.- Josep Calvet i Perramon (1895-1981). Vegeu article «Josep Calvet, històric ugetista i socialista» de Francesc Tristany, *El Maresme...*, gener de 1982.
- 12.- M. COLOMER I ROVIRA, «Margarida Abril i González. L'aventura d'una dona revolucionària», *XIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1997), pp. 8-11.
- 13.- En algun lloc consta «Barbena».
- 14.- MARTA MANTÉ, *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situació concreta: Mataró*. Caixa d'Estalvis Laietana, Premi Iluro 1975 (Mataró 1977), p. 81.
- 15.- A. PÉREZ BARÓ, *30 de meses de colectivismo en Cataluña*. Ed. Ariel (Barcelona 1974).
- 16.- Diari *Llibertat*, núm. 34, 31 d'agost de 1936. M. COLOMER I ROVIRA, *Cooperativisme i moviment obrer. L'exemple de la Cooperativa del Vidre de Mataró (1920-1944)*, Patronat Municipal de Cultura / Ed. Alta Fulla, Col. Caps de Bou, 4 (Mataró 1986), pp. 96-97.
- 17.- Ibídem nota anterior.

- 18.- Llibre d'actes de la Caixa d'Estalvis Laietana.
- 19.- MANUEL SALICRÚ I PUIG, *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)*. Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró 1989), p. 32.
- 20.- Article de M. C. R. dedicat a Anglas al *Diccionari Biogràfic*.
- 21.- JOSEP RENU I CALVET, «Impressions de postguerra», *XVI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2000), pp. 125-127.
- 22.- Fernando González Cassany (Barcelona 1900 - Mataró 1973).
- 23.- XAVIER MAS I GIBERT, *Guerra-revolució i contrarevolució a Canet de Mar (1936-1943)*. Caixa d'Estalvis Laietana, Premi Iluro 2001 (Mataró 2002), p. 427.
- 24.- Andreu Padrosa (1896-1987), socialista i ugetista històric, tintorer a can Marchal; de més gran va treballar de cambrer al bar La Granja de la Rambla.
- 25.- Entrevista personal amb Francesc Tristany. Vegeu també JOAN BONAMUSA I ROURE, «La Casa del Poble de Mataró», *Mataró 2000*, PSC Agrupació de Mataró, núm. 3 (desembre 1988).
- 26.- JOAQUIM CASAS, *Sota l'amenaça del forat d'ozó*, L'Aixernador Edicions, col·lecció El Montalt, 12 (Argentona 1993), p. 25.